

HET GEBRUIK VAN DE COMPUTER BIJ DE INHOUDSANALYSE VAN
DAGBLADEN

Guido VAN PARYS, Docent V.U.B.,
Werkleider Seminarie voor Sociologie R.U.G.

I. INLEIDING

Reeds vrij vroeg werd de methode der inhoudsanalyse (1) bij de studie van dagbladen angewend. In de Verenigde Staten werd zij rond 1920 voor het eerst gebruikt door studenten in de journalistiek. Later bestudeerden navorsers de inhoud van de Amerikaanse dagbladen, dit in verband met de groeiende bijval van het populaire dagblad rond de eeuwwisseling (2).

In de tweede helft van de dertiger jaren valt een grote belangstelling te noteren voor het dagbladonderzoek. Baanbrekend waren de studies van H.D. LASSWELL en zijn medewerkers (3). Hun grote verdienste is ongetwijfeld te hebben aangetoond, dat de inhoud van de massa-communicatieboodschappen vatbaar is voor kwantitatieve verwerking. De technieken die zij ontwikkelden, betekenden een stimulans voor de toepassing van de inhoudsanalyse, omdat zij de onderzoeker toelieten de verschijnselen met een vrij grote graad van precisie te meten, de betrouwbaarheid te berekenen en de resultaten van de diverse onderzoekingen onderling te vergelijken.

-
- (1) Inhoudsanalyse is een researchtechniek voor objectieve, systematische en kwantitatieve beschrijving van de menselijke gedragingen, door analyse van de communicatie (taal, muziek, schilderkunst, plastische kunst, enz.), vooral echter van de gesproken of geschreven taal. Het best gekende handboek voor deze methode is van de hand van B. BERELSON : Content analysis in communication research, Glencoe, Illinois, 1952.
 - (2) Het belangrijkste werk uit deze periode is ongetwijfeld de studie van M. WILLEY : The country newspaper. A study of socialisation and newspaper content, University of North Carolina Press, 1926.
 - (3) Zie o.m. H.D. LASSWELL, N. LEITES e.a. : Language of politics, studies in quantitative semantics, New York, 1949.

Sinds het einde van Wereldoorlog II is het aantal dagbladonderzoekingen sterk toegenomen. Tot de voornaamste onderzoeksobjecten behoren o.m. het onderzoek naar symbolen en stereotypen in de pers, de wijze waarop bepaalde thema's of zekere gebeurtenissen behandeld worden, de houding of gezindheid van de kranten overstaan van een gegeven probleem of gebeuren, de aandacht die de pers wijdt aan een bepaald soort nieuws, of nieuws afkomstig uit diverse informatiebronnen. Ook de verschillende onderdelen van de krant maakten herhaaldelijk het object uit van inhoudsanalyse. Dit is o.m. het geval voor brieven gestuurd aan de redactie en editoriaalen, voor het gemengd nieuws, de verslagen van gerechtszaken, de "comics", enz.

Het zijn echter voornamelijk de Europese beoefenaars der inhoudsanalyse die in hun onderzoek de krant zelf centraal gesteld hebben. Vertrekkende van de analyse van de structuur, de inhoud en de vorm van het dagblad trachten zij te komen tot bepaalde vaststellingen met betrekking tot de rol en de functie van de pers in de maatschappij.

De voornaamste centra die tot deze richting kunnen gerekend worden zijn het "Institut français de Presse" gesticht door wijlen Prof. Jacques KAYSER en sinds 1957 geïntegreerd in de Universiteit van Parijs; (1), het "Cracovian University Press Research Center" onder leiding van Mevrouw Irena TETELOWSKA (2) en het "Centre d'Etudes des Techniques de Diffusion Collective" van de Université Libre de Bruxelles, onder leiding van Prof. Em. Dr. Roger Clausse (3).

Aan deze Centra werd bovendien de analysetechniek verder ontwikkeld. Vooral het werk van J. KAYSER (4) en van R. CLAUSSE kan op dit punt voor Frankrijk en voor België als leidinggevend aangezien worden.

(1) Zie hierover J. KAYSER : "L'Institut français de Presse", Gazette, vol. VIII, 1962, nr. 2, blz. 107-112. Talrijke bijdragen van dit Centrum werden gepubliceerd in het Tijdschrift Etudes de Presse.

(2) Zie "The activities of Cracovian University's Press Research Center", Gazette, vol. VIII, 1962, nr. 1, blz. 45-48. Gegevens over de werkzaamheden van dit Centrum, alsook de publicatie van de voornaamste onderzoeksresultaten vindt men in het tijdschrift Zeszyty Prasoznawcze, gepubliceerd door dit centrum.

(3) De publikaties van dit Centrum vindt men o.m. in de Etudes et Recherches, Techniques de Diffusion Collective.

(4) De meest volledige uiteenzetting van de ideeën van J. KAYSER m.b.t. de inhoudsanalyse van dagbladen vindt men in Le quotidien français, Paris, 1963, waarin grotendeels de gedachten hernomen werden, vroeger uiteengezet in "L'étude du contenu d'un journal. Analyse et mise en valeur", Etudes de Presse, vol. XI, 1959, nr. 20-21, blz. 6-20.

II. PROBLEEMSTELLING

De meeste tot op heden verrichte dagbladonderzoekingen kunnen tot twee types herleid worden: sociologische studies over een korte periode en meer historisch georiënteerde onderzoekingen over een langere periode. In globo kan men zeggen, dat de studies die een korte periode bestrijken het talrijkst zijn. De voornaamste reden ligt ongetwijfeld in het omvangrijke materiële werk dat inhoudsanalyse van dagbladen meebrengt. De onderzoekers worden afgeschrikt door het grote werk, daar waar de sociologische studie van de inhoud van de pers hoofdzakelijk behoefte heeft aan onderzoekingen over lange periodes (1).

Het is dan ook niet te verwonderen dat men gepoogd heeft de computers bij de inhoudsanalyse van dagbladen aan te wenden. De eerste toepassingen werden terug in de Verenigde Staten gedaan.

Gebruik van computers bij het dagbladonderzoek werden o.m. gemaakt door R.W. BUDD bij zijn studie "U.S. news in the press down under" (2). Dezelfde auteur ontwikkelde eveneens bij toepassing van de computer een techniek om het respectieve belang van de nieuws-items tegen elkaar af te wegen (3). W. DANIELSON en J.J. MULLEN ontwierpen een computerprogramma om het trekken van de steekproef uit de nieuws-items te vereenvoudigen (4). Een enigszins aparte plaats nemen de computerprogramma's in ontworpen door ADAMS voor de analyse van het nieuws op de

-
- (1) Een der weinige sociologische onderzoekingen van de pers over een vrij lange periode werd verricht o.l.v. Prof. Dr. R. CLAUSSE : nl. door C. GEERTS en E. WATRIN : "Vingt-cinq ans d'évolution de la presse enfantine. Analyse de contenu comparée : journaux pour enfants et pages-magazines pour enfants de la presse quotidienne". Etudes et Recherches. Techniques de Diffusion Collective, 1969, nr. 9-10, blz. 85-375. De auteurs wijzen o.m. op de noodzaak het onderzoek uit te breiden over een lange periode: "L'avantage de l'étude sur une longue période est de permettre de séparer les tendances avortées, fugaces, de celles qui sont profondes et durables" (blz.86).
 - (2) R.W. BUDD : "U.S. news in the press down under", Public Opinion Quarterly, vol. 28, 1964, nr. 1, blz. 39-56.
 - (3) R.W. BUDD : "Attention score. A device for measuring news-play", Journalism Quarterly, vol. 41, 1964, nr. 2, blz. 259-262.
 - (4) W. DANIELSON & J.J. MULLEN: "A Basic Space Unit for newspaper content analysis", Journalism Quarterly, vol. 42, 1965, nr. 1, blz. 108-110.

telexbanden (1) (2).

Daar deze programma's evenwel niet geschikt leken voor het object van onze studie diende met het oog op de inhoudsanalyse van twee Vlaamse kranten (3) een speciaal programma te worden opgesteld (4).

III. GEVOLGDE WERKWIJZE

Dit onderzoek naar de functies van de pers bij middel van inhoudsanalyse had betrekking op de dagbladen Vooruit en Het Laatste Nieuws. Gebruik werd gemaakt van de methode der zgn. "steekproefjaren". Het onderzoek liep meer bepaald over de jaren 1894, 1899, 1904, 1909, 1914, 1919, 1924, 1929, 1934, 1939, 1946, 1951, 1956, 1961 en 1966 (5), naar rato van 7 (of 6) nummers per jaar. De volledige steekproef omvatte 256 kranten, met een totaal van 2.052 pagina's. Als analyse-eenheid werd het "items" genomen.

-
- (1) J.B. ADAMS : A qualitative analysis of domestic and foreign news on the AP TA wire", Gazette, Vol. X, 1964, nr. 4, blz. 285-295;
Idem : The foreign correspondent and his readers, Paper presented at the Association for Education in Journalism (A.E.J.) Convention, Syracuse, New York, 1965; Idem : Content analyzing wire service copy, Paper presented at the Association for Education in Journalism (A.E.J.) Convention, Austin, Texas, 1964.
 - (2) Meer algemene uiteenzettingen over het gebruik van de computer bij de inhoudsanalyse van dagbladen vindt men o.m. in volgende handboeken : R.W. BUDD, R.R. THORP & L. DONOHEW: Content analysis of communications, New York, London, 1967, blz. 91 e.v. : "Content analysis and computer". Eveneens in R.C. NORTH, O.R. HOLSTI, M.G. ZANINOVICH e.a. : Content analysis. A handbook with applications for the study of international crisis, Nordthwestern University Press, 1963; O.R. HOLST : Content analysis for the social sciences and humanities, Reading, Mass. 1969 en G. GERBNER, O.R. HOLST K. KRIPPENDORFF, W.J. PAISLEY and P.J. STONE (eds): The analysis of communications content: developments in scientific theories and computer techniques, New York, 1969.
 - (4) G. VAN PARYS : Een onderzoek naar de functies van de pers op grond van inhoudsanalyse van twee Vlaamse dagbladen over de periode 1894-1966, Gent, 1971.
 - (5) Wij maken van de gelegenheid gebruik om onze dank te betuigen aan de heer Emiel ASSELMANS, analist-programmeur die het programma ontwierp.
 - (6) Bovendien werden voor Vooruit ook de jaargangen 1895, 1896, 1897, 1898, 1900, 1901, 1902 en 1903 bij wijze van vergelijking in het onderzoek betrokken.

1. Gebruik werd gemaakt van een drievoudig systeem voor de categorisering der "items" : structuurelementen (5 categorieën : totale bedrukte oppervlakte, redactionele oppervlakte, titels, illustratie en tekst); inhoudselementen (20 categorieën, b.v. binnenlandse politiek, sport, enz. Door groepering van twee of meer van de hoger opgesomde inhoudscategorieën konden "bredere" categorieën geconstrueerd worden, b.v. een categorie "Politiek" door samenvoeging van de rubrieken "Buitenlandse politiek", "Binnenlandse politiek" en "Oorlogsnieuws") en vormelementen de zgn. "journalistieke genres" (13 categorieën, eveneens tot "bredere categorieën" samen te voegen). Door gebruik te maken van een decimaal classificatiesysteem werden inhoud en vorm van elke "item" tegelijkertijd gecodeerd (zie bijlage 1) en 2).
2. De meting van de onderscheiden "items" geschiedde in cm/kolom. M.a.w. men meet de hoogte van een bepaald "item", de breedte van de kolom in een bepaalde krant constant zijnde. Strekt de item zich uit over meerdere kolommen, dan telt men de verschillende hoogten samen.
3. De gegevens werden bij middel van geperforeerde tape in de ordinator gevoerd. Voor elk steekproefjaar werden van beide bestudeerde bladen volgende gegevens geponsd :
 - a) de getallen (in cm/kolom) bekomen bij de meting van de structuur, inhouds- en vormelementen.
 - b) de constante, d.w.z. de breedte van een kolom. Traden er wijzigingen op in de kolombreedte in de loop van het jaar, dan werden meerdere constanten ingevoerd.

Voor de verwerking van de gegevens werd gebruik gemaakt van een ordinator N.C.R. 517-1 met randapparatuur.

De opeenvolgende bewerkingen kunnen als volgt geschematiseerd worden :

1. Het maken van de som van "items" ondergebracht in de diverse categorieën en eventuele groepering van de categorieën (zie hoger) voor de 7 of 6 geanalyseerde dagen (= weektotalen) (zie bijlage 3);
2. omzetting van de totalen uitgedrukt in cm/kolom, in cm² door vermenigvuldiging met de constante (= de kolombreedte);
3. omrekening van de weektotalen voor de onderscheiden categorieën in % van de totale bedrukte pagina-oppervlakte. De afronding geschiedde op één decimaal. Voor de totale bedrukte oppervlakte, de redactionele oppervlakte, de oppervlakte ingenomen door titels, illustraties en kopij werden ook de absolute cijfers weergegeven;
4. tabellering van de resultaten.

Bij punt 3 dient een toelichting gegeven te worden. Met "omrekening van weektotalen" bedoelen we dat de som van de oppervlakten gewijd aan politiek, sport, enz. in de 7 (of 6) geanalyseerde kranten omgerekend werd in % van de totale oppervlakte van de 7 (of 6 kranten). Met pagina-totalen bedoelen we de som van de oppervlakte gewijd aan politiek, sport, enz. op de pagina 1, 2, 3n, van de kranten, omgerekend in % van de totale oppervlakte van alle eerste, tweede, derde, nde bladzijden.

Twee reeksen tabellen werden gedrukt. Enerzijds een reeks van 22 zgn. "teksttabellen" (11 voor elke krant) die de hoger vermelde "weektotalen" bevatten. Nummering en libellering van deze tabellen werd eveneens geprogrammeerd. Deze tabellen bevatten respectievelijk 23 (Vooruit) en 15 (Het Laatste Nieuws) regels (1 voor de gegevens van elk jaar).

Anderzijds werden 114 zgn. 'bijlage tabellen' gedrukt. Zij kunnen ingedeeld worden in drie reeksen: structurelementen, inhoudselementen en vormelementen (telkens respectievelijk 23 tabellen voor Vooruit, 18 voor Het Laatste Nieuws) = (1 tabel per jaar). De tabellen bevatten, respectievelijk 10 (structuurelementen), 29 (inhoudselementen) en 20 regels (vormelementen).

IV. BESPREKING

Naar gelang het vermogen van de gebruikte ordinator en de vereisten van het onderzoek kan een groter gamma van tabellen bekomen worden, o.m. de weergave van de oppervlakte van de onderscheiden categorieën in absolute cijfers; de omrekening in % van de redactionele oppervlakte naast de totale bedrukte oppervlakte. De resultaten kunnen eveneens geventilleerd worden volgens de onderscheiden dagen van de week ("dagtotalen") ten einde de weekschommeling op de inhoud van de krant in het licht te stellen.

Uit de uiteenzetting blijkt afdoende dat het gebruik van de ordinator bij de inhoudsanalyse van dagbladen vooralsnog beperkt blijft tot de verwerking en de tabellering van de resultaten. Het coderen en vooral het opmeten van de onderscheiden items dient vooralsnog manueel te gebeuren. Het is duidelijk dat deze manier van werken het analysewerk sterk blijft hinderen.

Het is noodzakelijk dat men dient te zoeken naar de mogelijkheid de ordinator in te schakelen bij het coderen en het meten. Twee mogelijke richtingen dienen o.i. onderzocht te worden.

- a. het "lezen" door de computer van een voorafgaandelijk gecodeerde pagina van de krant. Specialisten menen evenwel dat men de eerstvolgende jaren nog geen spectaculaire resultaten moet verwachten op het domein van het optisch lezen;

- b) een andere mogelijkheid wordt o.i. geboden door het feit dat de kranten geleidelijk overgaan tot het "programmeren van de opmaak van de krant, door middel van geponste tape".

Met behulp van transcoderingssysteem zou men de gegevens van de "redactionele tape" kunnen overbrengen op geponste en magnetische tape en zo rechtstreeks in de ordinator invoeren, waarbij de codering op deze band zou worden aangebracht. Aldus zou de tijdrovende fase van het opmeten der "items" uitgeschakeld worden.

Het is duidelijk dat pas dergelijke technieken de weg zullen vrijmaken voor de toepassing van de methode der inhoudsanalyse op grote hoeveelheden kranten.

BIJLAGE

1. Codificatie van de "items" naar inhoud en vorm (voorbeeld)

1. Binnenlandse politieke aangelegenheden.

- 1.0 Editoriaal en hoofdartikel.
- 1.1 Verslag.
- 1.2 Polemiekie met andere kranten, kommentaar op persberichten, persoverzicht.
- 1.3 Lezersbrief.
- 1.4 Zakelijke informatie.
- 1.5 Bijdrage over doctrine.

...

3. Buitenlands politiek gebeuren

- 3.0 Editoriaal en hoofdartikel.
- 3.1 Verslag.
- 3.2 Polemiekie met andere kranten, kommentaar op persberichten, persoverzicht.
- 3.3 Lezersbrief.

...

5. Sociale en economische aangelegenheden

- 5.0 Editoriaal en hoofdartikel.
- 5.1 Verslag.
- 5.2 Polemiekie met andere kranten, kommentaar op persberichten, persoverzicht.
- 5.3 Lezersbrief.
- 5.4 Zakelijke informatie.

...

13. Oorlogsgebeuren

- 13.0 Editoriaal en hoofdartikel.
- 13.1 Verslag.
- 13.2 Polemiekie met andere kranten, kommentaar op persberichten, persoverzicht.
- 13.3 Lezersbrief.

2. Samenstelling van inhouds- en vormcategorieën door groepering (voorbeeld)

- Totaal politieke aangelegenheden : 1.0 + 1.1 + 1.2 + 1.3
+ 1.4 + 1.5 + 3.0 + 3.1
+ 3.2 + 3.3 13.0 +
+ 13.1 + 13.2 + 13.3.
- Totaal ingezonden lezersbrieven : 1.3 + 3.3 + 5.3 + 7.3 +
13.3.

- Totaal zuivere informatie : 1.1 + 2.0 + 3.1 + 3.1 + 4.0 +
5.1 + 7.1 + 8.5.

3. Tabel voor aanduiding der afmetingen van de items (in cm/kolom)
(fragment)

A. Pagina-totalen.

DAGBLAD : "Het Laatste Nieuws"

JAARGANG : 1904

Blz. : 1

TOTALE KOLOMLENGTE : 160 cm. Kolombreedte : 10 cm.

Code	0	1.0	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5
Maandag 11/1	26.0 1.5	5.2 15.6 0.8				2.7	
	27,5	21,6				2,7	
Dinsdag 9/2	26.0	6.0 5.5	12.4	24.2		14.7 4.7 1.6	
	26.0	11.5	12.4	24.2		21.0	
Woensdag 23/3							
-							
-							
-							
-							
Totaal	186,2	77,6	42,6	48,6	4,8	32,8	

B. Weektotalen.

DAGBLAD : "Het Laatste Nieuws" JAARGANG : 1904

Constante : 10

Code	0	1.0	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5
1	186,2	77,6	42,6	48,6	4,8	32,8	-
2	-	98,6	-	-	1,5	-	2,0
3	11,8	142,6	-	-	31,4	13,6	-
4							
